

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Зелінки Марії Петрівни на тему **«Господарсько-біологічні особливості худоби лімузинської породи різної селекції»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальності 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» (20 – «Аграрні науки та продовольство»).

Актуальність роботи. М'ясне скотарство в Україні є одним із основних джерел виробництва яловичини, здатної за показниками її якості конкурувати на європейському й світовому ринках. Однак, нині рівень виробництва цього цінного продукту та його споживання населенням не відповідає науково обґрунтованим нормам і є недостатнім. Світовий досвід свідчить, що одним із шляхів пришвидшення збільшення виробництва яловичини є створення господарств, які б спеціалізувалися на розведенні м'ясної худоби, та використання високоякісного вітчизняного і зарубіжного генетичного матеріалу. Особливу цінність у цьому аспекті становить лімузинська порода великої рогатої худоби, відома чудовою якістю м'яса, високим забійним виходом, витривалістю та невибагливістю до умов утримання. Разом з тим, худоба, яка походить з різних країн або природно-кліматичних зон, відрізняється між собою за інтенсивністю росту, екстер'єром, якістю м'яса тощо, що пов'язано з тим, що в кожній країні є певні особливості у напрямках селекційно-племінної роботи. З огляду на зазначене, дослідження, пов'язані з вивченням господарсько-біологічних особливостей тварин лімузинської породи різної селекції, є актуальними і мають наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідження за темою дисертаційної роботи були складовою частиною науково-дослідних робіт Інституту розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН за завданнями: «Встановити онтогенетичні та біологічні закономірності формування ознак продуктивності для селекційного поліпшення популяцій м'ясної худоби» у 2020 році (№ державної реєстрації 0116U000518) та «Дослідити взаємозв'язок селекційних ознак і параметри фенотипового прояву генетичного потенціалу продуктивності великої рогатої худоби м'ясних порід» у 2023-2025 роках (№ державної реєстрації 0121U108699).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено комплексні порівняльні дослідження та отримано нові дані щодо вагового росту молодняку залежно від власної комплексної оцінки та оцінки материнських і батьківських предків, вікових особливостей молочності імпортованих з Угорщини й Польщі корів і корів української селекції породи лімузин, їх вагового росту у період вирощування та біологічних особливостей в умовах одного господарства Прикарпаття. Досліджено

поведінку потомків корів у перші години життя та її вплив на подальший ріст тварин, динаміку живої маси та екстер'єрні особливості бугайців, їх забійні якості, морфологічний склад напівтуш, хімічний склад м'яса та біоконверсію поживних речовин корму в організмі тварин.

З'ясовано співвідносну мінливість окремих селекційних ознак бугайців та силу впливу на них країни селекції тварин. Визначено економічну ефективність вирощування бугайців лімузинської породи різної селекції. Науково обґрунтовано та розроблено пропозиції щодо покращення м'ясної продуктивності тварин.

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень за темою дисертаційної роботи впроваджені в господарстві ТзОВ «Львівське» Львівської області, використовуються у навчальному процесі студентів у закладах вищої освіти: Навчально-науковому інституті харчових технологій Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Поліському національному університеті.

Одержані результати досліджень можуть бути використані під час формування високопродуктивних і конкурентоспроможних стад, для розроблення перспективних програм і планів селекційно-племінної роботи з м'ясною худобою в Україні. Вони дадуть змогу науковцям і виробничникам оцінювати рівень відгодівельних, забійних та м'ясних якостей бугайців, а також здійснювати прогнозування і моделювання формування кількісних та якісних показників цих ознак залежно від віку й країни селекції тварин.

Автором здійснено пошук і опрацювання наукової літератури за тематикою дослідження, підібрано відповідні методи та методики, проведено експериментальні дослідження, виконано статистичну обробку отриманих даних, їх аналіз і узагальнення, а також сформульовано висновки та виробничі пропозиції.

Повнота викладень основних результатів досліджень у наукових виданнях. Результати дослідження висвітлені у 11 наукових працях, з яких 6 – статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 5 – апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації.

Дисертаційну роботу викладена на 224 сторінках комп'ютерного тексту. Вона містить 42 таблиці, 11 рисунків та 5 додатків. Список використаних джерел містить 244 найменувань, із них 125 – латиницею.

Текстова частина роботи складається із анотації, вступу, 4 розділів, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел та додатків.

Наукові результати сформульовані в дисертаційній роботі.

У вступі наведені основні положення роботи, визначені актуальність, мета, об'єкт,

предмет і методи досліджень, встановлені завдання. Висвітлено наукову новизну, зв'язок роботи з науковими програмами та практичне значення одержаних результатів; представлені наукові публікації.

У розділі 1 «Огляд літератури» наведено огляд вітчизняної та зарубіжної літератури, подано її детальний аналіз. Висвітлено сучасний стан галузі м'ясного скотарства в Україні та характеристику лімузинської породи. Проаналізовано показники росту й розвитку бугайців м'ясних порід, забійні якості, хімічний склад м'яса та чинники, які впливають на їх формування. Обґрунтовано доцільність проведення досліджень за темою дисертації.

У розділі 2 «Матеріали та методика досліджень» подано схему, місце, умови та роки проведення досліджень, а також представлені методики, що були використані для всебічного аналізу і вирішення поставлених задач.

Розділ 3 «Результати власних досліджень» за кількістю сторінок є найбільший та складається з 13 підрозділів. У цьому розділі наведено дослідження росту і розвитку імпортованих корів лімузинської породи та вітчизняної селекції у період їх вирощування; молочність корів та їх матерів залежно від віку та країни селекції; показники росту корів різної селекції у період їх вирощування залежно від власної комплексної оцінки та оцінки предків; морфологічні та біохімічні показники крові корів та їх природна резистентність; деякі елементи поведінки телят у перші години життя та її вплив на подальший їхній ріст і розвиток; абсолютні та інтегровані показники росту й розвитку бугайців лімузинської породи в ранньому онтогенезі; забійні якості та морфологічний склад напівтуш бугайців; біоконверсія поживних речовин корму в організмі бугайців різної селекції та економічна ефективність їх вирощування.

У Розділі 4 «Аналіз і узагальнення результатів досліджень» здійснено аналіз і узагальнення одержаних результатів, проведено детальну порівняльну оцінку тварин лімузинської породи угорської, польської та вітчизняної селекції за господарсько-корисними ознаками.

Висновки (14 пунктів) і Пропозиції виробництву відповідають меті, завданням і змісту дисертаційної роботи, обґрунтовані статистично достовірними даними та підтверджені виробничими випробуваннями.

Оформлення дисертації та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертація написана українською мовою, матеріал викладено послідовно від поставленої мети до висновків і рекомендацій виробництву. Вона не містить порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

1. У розділі 2 вказується, що *«експериментальну частину роботи виконано в ІРГТ ім. М.В. Зубця та в ТзОВ «Львівське» Львівської обл. впродовж 2019-2025 рр. на тваринах породи лімузин угорської, польської та української селекції»* (с. 54), однак в розділі 1 повідомляється, що *«У 2021 році у Львівській обл. було створене нове ТОВ «Львівський....»* (с. 38).

2. У розділі 2 доцільно було до формул 2.1 - 2.3 та ін. навести посилання на першоджерела (с. 57).

3. Підрозділ 3.1 має назву *«Жива маса корів породи лімузин різної селекції....»*, але зміст цього підрозділу обмежується лише описом худоби лімузинської породи не враховуючи її походження (країну селекції).

4. У таблицях 3.1, 3.2 та 3.3 наведено живу масу корів у різні вікові періоди залежно від їхньої власної комплексної оцінки та оцінки їх матерів і батьків. Потребує уточнення за якою методикою чи принципом розподіляли худобу за їх комплексною оцінкою на групи?

5. У підрозділі 3.2 повідомляється, що *«...від матерів з четвертим і п'ятим отеленням одержували молодняк обох статей з найвищими приростами живої маси на час відлучення»* (с. 71). Як ви думаєте, чому?

6. У підрозділі 3.6 наводяться цікаві результати дослідження поведінки телят (ссання) у перші години життя та її вплив на подальшу продуктивність. Однак поведінкові реакції тварин не обмежуються лише кормовою поведінкою, а й включають інші дії. Особливе значення в перші хвилини життя телят становить спроба встати на ноги (рухові дії). Бажано було доповнити підрозділ цими спостереженнями (час, коли теля вперше стало на ноги).

7. У висновках підрозділу 3.6 (с. 106) вказано, що *«для всіх телят характерними був негативний вплив обідньої пори народження на швидкість прояву поведінкових реакцій»*. Однак обід, згідно вашої методики проведення досліджень (с.57), тривав з 12:00 до 18:00 години. Взимку та на початку весни цей проміжок охоплює світлу та темну частини доби. За цей значний час відбувається безліч технологічних операцій на фермі, які не описані в роботі. На вашу думку, це могло мати вплив на поведінку пари «корова-теля»?

8. У підрозділі 3.10 табл. 3.34 наведено результати розрахунку сили впливу країни селекції та віку тварин на показники їхньої м'ясної продуктивності за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (с. 147). Водночас застосування двофакторного дисперсійного аналізу було б доцільнішим, оскільки він дає змогу одночасно врахувати

вплив двох факторів та їх взаємодію.

9. У підрозділі 3.12 (табл. 3.38) подана інформація про витрати кормів на вирощування бугайців за віковий період, місяці (с. 155). Для легшого сприймання бажано вказувати витрати кормів та вміст раціону за добу. Виникають питання:

- наведено, що «...доводять кормосуміш до потрібної вологості необхідною кількістю води» (с. 153), водночас згідно таблиці 3.38 в кормах містилося 100 відсотків сухої речовини (с. 155);

- чому витрачалося чимало концентрованих кормів – 8-9 кг (таблиця 3.37; с. 154) з високим вмістом енергії (таблиці 3.38) для отримання вказаних середньодобових приростів.

10. У роботі не приділено уваги бугаям-плідникам та їх впливу на ріст і розвиток потомства (бугайців).

11. У роботі доцільно було навести інформацію щодо походження (країна) предків тварин лімузинської породи вітчизняної селекції.

12. В тексті дисертації подекуди зустрічаються невдалі вирази (*тип годівлі – інтенсивний*, с. 54), технічні помилки редакційного характеру, русизми тощо.

Проте вказані зауваження не змінюють позитивної оцінки роботи та не знижують наукової і практичної цінності отриманих результатів дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Ознайомившись із дисертаційною роботою Зелінки Марії Петрівни на тему «Господарсько-біологічні особливості худоби лімузинської породи різної селекції», вважаю, що вона є завершеною, цілісною науковою працею, виконаною в межах науково-дослідної тематики Інституту розведення і генетики тварин імені М. В. Зубця НААН.

Дисертація ґрунтується на значному обсязі експериментальних, виробничих і науково-господарських досліджень, результати яких узагальнено та всебічно проаналізовано авторкою. Робота містить нові наукові положення, розширює та уточнює наявні знання щодо селекції м'ясної худоби, а також спрямована на вирішення актуального завдання галузі — підвищення м'ясної продуктивності та формування високопродуктивних, конкурентоспроможних стад шляхом застосування сучасних методів розведення і селекції.

Отримані результати мають вагомe теоретичне і практичне значення. Їх упровадження у виробництво сприятиме підвищенню ефективності ведення м'ясного скотарства, удосконаленню селекційної роботи та забезпеченню сталого розвитку галузі.

У дисертаційній роботі належним чином обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету і завдання дослідження, використано сучасні методичні підходи, а результати експериментальних досліджень на тваринах відзначаються науковою новизною, достовірністю та практичною цінністю.

Дисертація за актуальністю, ступенем обґрунтованості наукових положень, їх вірогідністю, новизною, практичною значимістю та за науково-методичним рівнем, обсягом, змістом і формою відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії...» зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №341 від 21.03.2022, а її автор Зелінка Марія Петрівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» за спеціальністю 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва».

Офіційний опонент:

провідний науковий співробітник
лабораторії тваринництва
ДУ Інститут зернових культур НААН,
к. с.-г. н., ст. наук. співр.

Олександр ДЕНИСЮК

Підпис Олександра ДЕНИСЮКА засвідчую:
провідний фахівець з кадрової роботи
ДУ Інститут зернових культур НААН

Володимир ЄЛІСЄЄВ